

15.5.2026

Rani-Henrik Andersson

Pohjois-Amerikan tutkimuksen vanhempi yliopistonlehtori

Helsingin yliopisto, Kulttuurien osasto

Yhdysvaltojen muuttuva itseymmärrys ja sen vaikutus Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Amerikkalaisen ekseptionalismin historiallinen kehityskaari	2
3. Manifest Destinyn historiallinen ja nykyinen merkitys	3
4. Ulkoministeriön selonteko Yhdysvaltojen muuttuneen itseymmärryksen valossa	4
5. Vaikutukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan	5
6. Johtopäätökset	6

1. Johdanto

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on siirtynyt aikakauteen, jossa suurvaltojen kilpailu, voimapolitiikan paluu ja sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän heikentyminen määrittävät maailmanpolitiikan suuntaa. Valtioneuvoston ajankohtaiselonteko (VNS 2/2026 vp) kuvaa tätä muutosta yksityiskohtaisesti ja korostaa erityisesti transatlanttisen suhteen murrosta. Selonteon mukaan Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa ohjaa nyt aiempaa vahvemmin kansallisten etujen korostuminen, transaktionaalisuus ja strateginen kilpailu (ks. Mearsheimer 2018; Nicolescu 2025).

Tämä arvio tarkastelee, miten ulkoministeriön raportin kuvaamat muutokset voidaan ymmärtää Yhdysvaltojen muuttuneen itseymmärryksen kautta. Tätä varten hyödynnetään kahta toisiinsa kietoutuvaa teemaa: ensinnäkin amerikkalaisen ekseptionalismin pitkä kehityskaari 1800-luvulta nykypäivään, ja toiseksi Yhdysvaltojen sisäinen ideologinen murros, joka heijastuu ulkopoliitiikan ennakoimattomuuteen ja painotuksiin (Stephanson 1995; Crothers 2011; Mbembe 2001; Schmitt 2005). Näiden teemojen valossa ulkoministeriön selonteko voidaan ymmärtää kuvauksena muuttuneesta toimintaympäristöstä, mutta se heijastaa syvempää muutosta Yhdysvaltojen tavassa ymmärtää itseään ja rooliaan maailmassa.

2. Amerikkalaisen ekseptionalismin historiallinen kehityskaari

Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa ei voi ymmärtää ilman sen pitkää itseymmärrystä poikkeuksellisen valtiona. Tämä ajatus juontaa juurensa 1800-luvun alkuun, jolloin nuori tasavalta alkoi hahmottaa itseään moraalisesti erityisenä yhteiskuntana, jonka tehtävänä oli näyttää suuntaa muulle maailmalle. Varhaisen ekseptionalismin ytimessä oli käsitys siitä, että Yhdysvallat oli syntynyt vapauden ja itsehallinnon laboratoriksi, valtioksi, jonka poliittinen järjestelmä ja yhteiskunnallinen malli olivat universaalisti jäljiteltäviä. (Henriksson, 2025)

Tähän ajatteluun kietoutui 1800-luvulla myös Manifest Destiny, ajatus Yhdysvaltojen kohtalonomaisesta oikeudesta laajentua mantereen halki. Manifest Destiny ei ollut vain alueellinen projekti, vaan se oli kertomus kansallisesta tarkoituksesta: Yhdysvaltojen tuli levittää omia arvojaan ja instituutioitaan, ja laajentuminen nähtiin moraalisesti oikeutettuna (Stephanson 1995; Doty 1996; Henriksson 2025). Tämä ajattelu oikeutti sekä aluevaltaukset että alkuperäiskansojen syrjäyttämisen, mutta se loi myös perustan Yhdysvaltojen myöhemmälle ulkopoliittiselle identiteetille.

1900-luvulla ekseptionalismi sai uuden muodon. Kylmän sodan aikana Yhdysvallat esitti itsensä liberaalin maailmanjärjestyksen johtajana, jonka tehtävänä oli suojella vapautta ja

demokratiaa autoritaarisia järjestelmiä vastaan (Ikenberry 2011). Tämä oli ekseptionalismin moraalinen huippukausi. Yhdysvallat ei vain puolustanut omia etujaan, vaan se väitti puolustavansa universaaleja arvoja. Tämä linja tuki vahvasti Suomen kaltaisen pienvaltion intressejä, sillä se loi ennakoitavan ja institutionaalisen transatlanttisen suhteen.

Syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskut muuttivat ekseptionalismin luonnetta. Yhdysvallat alkoi nähdä itsensä poikkeuksellisessa uhkatilassa, mikä oikeutti poikkeukselliset toimet. Turvallisuudesta tuli ekseptionalismin keskeinen sisältö. Yhdysvallat alkoi toimia yhä useammin yksipuolisesti ja normien ulkopuolella, ja ulkopolitiikkaa ohjasi ajatus siitä, että uhkien torjuminen oikeutti sääntöjen joustamisen (Cole & Dempsey 2006; Agamben 2005). Tämä loi perustan nykyiselle kehitykselle, jossa ekseptionalismi on muuttunut entistä strategisemmaksi ja nationalistisemmaksi (Harvey 2003; Mearsheimer 2018).

Nykypäivän ekseptionalismi ei enää perustu universaaleihin arvoihin, vaan kansalliseen etuun, suvereniteettiin ja kilpailuun. Yhdysvallat ei näe itseään liberaalin maailmanjärjestyksen arkkitehtina, vaan yhtenä suurvaltana, joka puolustaa omaa asemaansa moninapaisessa järjestelmässä (Mearsheimer 2018). Tämä muutos näkyy selvästi myös ulkoministeriön selonteossa.

Amerikkalaisen ekseptionalismin muutos on ymmärrettävissä myös Walter Russell Meadin neljän ulkopoliittisen tradition kautta: hamiltonilainen, wilsonilainen, jeffersonilainen ja jacksonilainen koulukunta (Mead 2001). Kylmän sodan aikainen arvojohtajuus edusti wilsonilaista ajattelua, kun taas 9/11:n jälkeinen turvallisuusorientoitunut linja vahvisti jacksonilaista traditiota. Nykypäivän talous- ja kilpailukeskeinen ulkopolitiikka heijastaa hamiltonilaista traditiota, kun taas kasvava varovaisuus ja sisäänpäin kääntyminen ilmentävät jeffersonilais-jacksonilaista perinnettä. Näiden traditioiden vuorottelu selittää Yhdysvaltojen ulkopolitiikan ajoittaisen ristiriitaisuuden ja vaikean ennakoitavuuden liittolaisille.

3. Manifest Destinyn historiallinen ja nykyinen merkitys

Manifest Destiny oli 1800-luvulla ajatus Yhdysvaltojen kohtalonomaisesta oikeudesta laajentua mantereen halki. Se oli sekä ideologinen että geopolitiittinen projekti, joka yhdisti kansallisen identiteetin, uskonnollisen mission ja strategisen vallankäytön (Stephanson 1995). Manifest Destiny ei ollut vain länteen suuntautuvaa laajentumista, vaan se oli kertomus Yhdysvaltojen erityisestä tehtävästä maailmassa.

Tämä ajattelu ei ole kadonnut. Sen kaikuja näkyy edelleen tavoissa, joilla Yhdysvallat hahmottaa rooliaan globaalissa järjestyksessä. Ulkoministeriön selonteon valossa Manifest Destinyn perintö näkyy erityisesti kahdessa kohdassa. Ensinnäkin Yhdysvaltojen painotus läntiseen pallonpuoliskoon ja kotimaan turvallisuuteen on suora jatkumo Monroe-opin ja Manifest Destinyn yhdistelmästä: ajatus siitä, että Yhdysvallat on ensisijaisesti oman alueensa suojelija (Crothers 2011). Toiseksi arktisen alueen kasvava merkitys heijastaa Manifest Destinyn logiikkaa uudessa muodossa. Arktinen alue ei ole enää tyhjä tila, vaan se on resurssikilpailun ja strategisen läsnäolon kohde (Harvey 2003). Yhdysvallat tarkastelee arktista aluetta osana suurvaltapolitiikan reviiiriä, ja tämä vaikuttaa suoraan myös Suomen turvallisuuteen.

Suomen näkökulmasta arktinen alue on ennen kaikkea vakauden ja turvallisuuden kysymys. Yhdysvalloille se on strateginen resurssi ja osa laajempaa kilpailua. Tämä eroavaisuus on tärkeä huomioida Suomen transatlanttisessa suhteessa.

4. Ulkoministeriön selonteko Yhdysvaltojen muuttuneen itseymmärryksen valossa

Ulkoministeriön selonteko kuvaa Yhdysvaltoja liittolaisena, jonka politiikka on muuttunut aiempaa arvaamattomammaksi ja transaktionaalisemmaksi. Tämä muutos on ymmärrettävissä paremmin, jos huomioidaan ekseptionalismin pitkä kehityskaari ja Yhdysvaltojen sisäinen ideologinen murros (Mbembe 2001; Schmitt 2005; Henriksson 2026).

Selonteon kuvaama transaktionaalinen ja turvallisuuskeskeinen linja vastaa Meadin jacksonilaista traditiota, jossa ulkopolitiikkaa ohjaa kansallinen etu, voimankäyttö ja sisäpoliittinen mieliala. Samalla Yhdysvaltojen painotus taloudelliseen kilpailuun ja teknologiseen etumatkaan heijastaa hamiltonilaista ajattelua (Mead 2001). Näiden kahden tradition vahvistuminen selittää, miksi Yhdysvallat arvioi liittolaisiaan hyöty-kustannus-logiikalla ja miksi Eurooppa ei enää ole ulkopolitiikan ensisijainen painopiste.

Ulkoministeriön selonteon mukaan Yhdysvallat painottaa kotimaan turvallisuutta, läntistä pallonpuoliskoa ja indopasifista aluetta. Eurooppa tulee vasta näiden jälkeen. Tämä on suora jatkumo Monroe-opin perinnölle, jonka mukaan Yhdysvallat on ensisijaisesti läntisen pallonpuoliskon suojelija (Crothers 2011). Samalla selonteko korostaa arktisen alueen kasvavaa merkitystä, mikä heijastaa Manifest Destinyn logiikkaa uudessa muodossa.

Yhdysvaltain viimeaikainen kiinnostus Grönlantiin voidaan nähdä jatkumona maan pitkäaikaiselle ekspansiiviselle ajattelulle, jota 1800-luvun Manifest Destiny edusti. Tämä ideologia oikeutti Yhdysvaltain alueellisen laajentumisen “luonnollisena” ja “väistämättömänä” kehityskulkuna, ja samaa retorista logiikkaa on hyödynnetty Grönlannin kohdalla, kun saarta on verrattu esimerkiksi Louisianan ostoon ja esitetty sen hankkimista strategisena välttämättömyytenä (Brands 2019; Teeple 2021). Grönlanti näyttäytyy tässä kehyksessä sekä geopoliittisesti että symbolisesti “luonnollisena jatkeena” Yhdysvaltain vaikutuspiirille, erityisesti tilanteessa, jossa arktisen alueen merkitys kasvaa suurvaltakamppailun ja luonnonvarojen hyödyntämisen vuoksi.

Samaan aikaan Yhdysvaltain ulkopolitiikassa on vahvistunut American Fortress -ajattelu, joka korostaa kotimaan puolustuksen vahvistamista, strategisten alueiden kontrollia ja kilpailijoiden pääsyn estämistä. Grönlanti sopii tähän logiikkaan poikkeuksellisen hyvin: Pituffikin (Thulen) tukikohta on keskeinen osa Yhdysvaltain ohjusvaroitussysteemiä, ja saaren kriittiset mineraalit sekä logistinen sijainti tekevät siitä tärkeän elementin Yhdysvaltain pyrkimyksissä rajoittaa Kiinan ja Venäjän toimintaa arktisella alueella (US DoD 2022; Conley & Melino 2019). Näin Manifest Destinyn ekspansiivinen perintö ja American Fortress -strategian turvallisena logiikka yhdistyvät: Grönlanti nähdään sekä laajentumisen symbolisena jatkumona että strategisena etuvartiona, jonka hallinta on osa Yhdysvaltain laajempaa pyrkimystä turvata oma asema muuttuvassa kansainvälisessä järjestyksessä.

Ulkoministeriön selonteko painottaa myös Yhdysvaltojen ulkopolitiikan ennakoimattomuutta. Tämä ennakoimattomuus ei ole pelkästään seurausta kansainvälisestä tilanteesta, vaan se heijastaa Yhdysvaltojen sisäistä ideologista murrosta. Perustuslailliset kiistat, identiteettipoliittinen jakautuminen ja poliittisen järjestelmän halvaantuminen heijastuvat ulkopolitiikkaan (Mbembe 2001). Ulkopolitiikkaa käytetään sisäpoliittisena välineenä, ja liittolaisuuksia arvioidaan kotimaan politiikan kautta.

5. Vaikutukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan

Ulkoministeriön selonteko määrittelee Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustaksi arvopohjaisen realismin. Tämä linja on tarkoituksenmukainen vastaus Yhdysvaltojen muuttuneeseen itseymmärrykseen (Ikenberry 2011; Mearsheimer 2018). Suomi puolustaa edelleen demokratiaa, oikeusvaltiota, ihmisoikeuksia ja sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää, mutta se tekee sen maailmassa, jossa Yhdysvallat ei enää toimi näiden arvojen universaalina edistäjänä.

Koska Yhdysvallat arvioi liittolaisiaan hyöty–kustannus-logiikalla, Suomen on korostettava arktista osaamistaan, teknologista kyvykkyyttään, vahvaa puolustustaan ja luotettavuuttaan (Mearsheimer 2018). Selonteko kuvaa tämän täsmälleen: Suomi tuo Yhdysvaltojen suuntaan esiin luotettavuuttaan liittolaisena, vahvaa puolustuskykyään sekä arktista osaamistaan ja sijaintiaan.

Samalla Suomi vahvistaa omaa ja Euroopan puolustusta. Eurooppalaisten valtioiden ensisijainen vastuu maanosansa turvallisuudesta korostuu, ja Suomi toimii aktiivisesti eurooppalaisemman Naton ja vahvemman EU:n puolesta (Buzan, Wæver & de Wilde 1998; Ikenberry 2011). Tämä on välttämätöntä tilanteessa, jossa Yhdysvaltojen sitoutuminen Eurooppaan ei ole enää automaattista.

6. Johtopäätökset

Kun ulkoministeriön selontekoa luetaan Yhdysvaltojen ekseptionalismin muutoksen ja sisäisen ideologisen murroksen valossa, sen linjaukset avautuvat uudella tavalla. Transatlanttinen suhde on muuttunut arvoihin perustuvasta suhteesta hyöty–kustannus-suhteeksi (Mearsheimer 2018; Harvey 2003). Yhdysvaltojen sisäinen jakautuminen lisää ulkopoliittikan ennakoimattomuutta. Monroe-opin ja Manifest Destinyn perintö näkyy Yhdysvaltojen painotuksissa: läntinen pallonpuolisko ja arktinen alue korostuvat (Stephanson 1995; Crothers 2011; Henriksson 2026).

Yhdysvaltojen nykyinen linja heijastaa Meadin neljän tradition sisäistä painotusta: jacksonilainen turvallisuusajattelu ja hamiltonilainen kilpailustrategia ovat nousseet wilsonilaisen arvojohtajuuden ohi (Mead 2001). Tämä muutos vaikuttaa suoraan Suomen ja Euroopan turvallisuuspoliittiseen asemaan.

Suomi ei voi enää nojata Yhdysvaltojen arvojohtajuuteen, vaan sen on vahvistettava omaa ja Euroopan puolustusta. Suomi asemoituu Yhdysvalloille strategisesti hyödylliseksi liittolaiseksi arktisen osaamisen, teknologian ja puolustuskyvyn kautta. Suomen vastaus on arvopohjainen realismi: arvojen puolustaminen, mutta toimintaympäristön kylmä analyysi ja kyky toimia itsenäisesti.

Lähdeluettelo

Agamben, Giorgio. 2005. *State of Exception*. Chicago: University of Chicago Press.

Buzan, Barry, Ole Wæver ja Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

- Brands, Hal. 2019. *American Grand Strategy in the Age of Trump*. Washington, DC: Bloomsbury Publishing.
- Conley, Heather A., ja Matthew Melino. 2019. *America's Arctic Moment: Great Power Competition in the Arctic*. Washington, DC: Bloomsbury Publishing.
- Henriksson, Markku. 2025. *Yhdysvaltain idea*. Tammi.
- Henriksson, Markku. 2026. *Yhdysvallat on toista maata- Demokratia, federalismi ja kansakunta muutoksessa*. Art House.
- Cole, David ja James X. Dempsey. 2006. *Terrorism and the Constitution: Sacrificing Civil Liberties in the Name of National Security*. New York: New Press.
- Crothers, Lane. 2011. "The cultural roots of isolationism and internationalism in American foreign policy." *Journal of Transatlantic Studies* 9(1), 21–34.
- Doty, Roxanne Lynn. 1996. *Imperial Encounters*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harvey, David. 2003. *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Ikenberry, G. John. 2011. *Liberal Leviathan*. Princeton: Princeton University Press.
- Mbembe, Achille. 2001. *On the Postcolony*. Berkeley: University of California Press.
- Mead, Walter Russell. 2001. *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. New York: Knopf.
- Mearsheimer, John J. 2018. *The Great Delusion*. New Haven: Yale University Press.
- Nicolescu, Valentin. 2025. "President Trump's 'Fortress America': The foreign policy vision of the new Republican administration: From 'lonely superpower' to 'imperial isolationism'". *Political Theology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Teeple, Nancy. 2021. "Great Power Competition in the Arctic" Network for Strategic analysis. <https://ras-nsa.ca/great-power-competition-in-the-arctic/>
- Stephanson, Anders. 1995. *Manifest Destiny*. New York: Hill and Wang.
- U.S. Department of Defense. 2022. "Implementation Report for the 2022 National Strategy for the Arctic Region" <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2025/01/NSAR-2022-Implementation-Report-.pdf>